

KALMÁR JÁNOS

Pálffy János és a „lőcsei fehér asszony”

Korponayné (Garamszeghy) Géczy Julianna életének romantikus, szépirodalmi feldolgozása közismert, hála Jókai Mór népszerű regényének.¹ A nagy íróval jó barátságban és rokonságban álló történétíró, Thaly Kálmán hívta fel Jókai figyelmét erre a történetre,² aki maga is tett közzé ilyen tárgyú – helyenként több pontatlanságot tartalmazó – tanulmányt a *Századokban*.³

A Dunamelléki Református Egyház Ráday Levéltárában megtalálható a Géczy Julianna vallomását tartalmazó jegyzőkönyv modern kori (bizonyára 19. század végi vagy 20. század eleji) töredékes másolata. Nem derül ki róla, hogy ki és miért írta le, s az sem, hogy honnan tett szert a másoló az irat eredetijére. Talán azért került oda, mert Korponayné pere során Ráday Pált, II. Rákóczi Ferenc fejedelem egykori kancellárját is gyanúba keverte,⁴ s a szöveg lejegyzője vélhetőleg ezért tartotta érdemesnek átírni a szöveget.⁵ Ennek a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található eredetijét használta fel Gyergyay Margit 1918-ban megjelent, Korponayné életét, különösen pedig felségárulási perét tárgyaló, igen alapos tanulmánya elkészítéséhez.⁶ E feldolgozásnak a lefolytatott perrel kapcsolatos tartalmát illetően nem tudunk érdemleges újdonsággal szolgálni. Ezért csupán egyetlen – eddig legfeljebb csak érintett, de közelebbről nem vizsgált – szempontra szeretnénk összpontosítani: Pálffy Jánosnak Korponayné ügyében játszott szerepére.

Géczy Julianna az 1712 tavaszán Pozsonyba összehívott országgyűlés kínálta alkalmat igyekezett felhasználni arra, hogy azokat a leveleket, amelyek némely

1 *Jókai Mór*: A lőcsei fehér asszony. I–II. Akadémiai, Bp., 1967. (Jókai Mór összes művei. Regények 46–47.). E történelmi ihletésű regény 1884-ben jelent meg először. Ld. még *Förster Rezső*: A lőcsei fehér asszony történelmi alakja. Kis Akadémia, Bp., 1933. (A Kis Akadémia Könyvtára 5.), valamint *Szabady Béla*: A lőcsei fehér asszony Jókai Mór és a történelem megvilágításában. Győri Hírlap, Győr, 1938.

2 *Jókai*: *A lőcsei fehér asszony* (1. jz.) I. 277.

3 *Thaly Kálmán*: A lőcsei fehér asszony. *Századok* 43. (1909) 449–471., ill. Thaly Kálmán jelentése szab. Kir. Lőcse városa levéltárának Rákóczi-kori okmányairól, különös tekintettel a város 1709–1710-ediki ostromára. *Századok* 6. (1872) 579–683., valamint *Uő*: A gr. Andrassy-család levéltárai. *Századok* 8. (1874) 249.

4 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest; = MNL-OL), Mikrofilmtár (= Mf.) C 1190 (Besztercebányai Állami Levéltár, Koháry család, Koháry István gr.) nr. 8153.

5 A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára (Budapest; = Ráday-It.) C–64 IV. Ráday család, Ráday I. Pál iratai g/9. sz.

6 *Gyergyay Margit*: Géczy Julianna élete különös tekintettel felségárulási perére. Fráter, Bp., 1918.; MNL-OL E 162 Magyar Kamara Archivuma, Neo-regestrati processus nr. 225. (17. cs.)

emigrációba távozott prominens szabadságharcostól, illetve magától II. Rákóczi Ferenctől kerültek hozzá abból a célból, hogy juttassa el őket különböző, immár a királyra felesküdt kurucoknak, a címzetteknek való továbbítás helyett valamilyen fontos méltóságviselőnek bemutatva. Először gróf Pálffy János horvát bánra, a magyarországi császári főparancsnokra gondolt. Mihelyt megérkezett Pozsonyba, felkereste őt, állítása szerint a levelekkel. Minthogy előre bejelentkezett a grófhoz, Pálffyt nem érthette váratlanul a látogatás. A szolgálok azonban mégsem engedték be hozzá a vendéget, azt állítva, hogy a generális lepihent, Pálffy ugyanis beteget jelentett Korponaynének. Géczy Julianna – aki nem egykönnyen tágított terve mihamarabbi megvalósításának szándékától – nem volt hajlandó azonnal elmenni, hanem a bejutásban reménykedve még várakozott egy ideig. Végül már azzal is beérte volna, ha a tábornagy titkárával, Pulyai Jánossal beszélhet, de ő sem állt kötélnék. Másnap, mindjárt reggel, megint próbálkozott Pálffynál, ismét sikertelenül. Mígnem aztán harmadnap, amikor elküldte hozzá Kis Péter nevű szolgáját, hogy járja ki számára a generálisnál az újabb audienciát, a gróf végre hajlandó volt szóba állni vele. Csakhogy Korponayné, vallomása szerint, addigra már úgy döntött, hogy a bán érdektelensége miatt mégsem mutatja meg neki a leveleket. Ehelyett állítólag arra gondolt – talán a remélt busás jutalom reményében –, hogy a koronázás miatt éppen Pozsonyban tartózkodó királyhoz viszi azokat. Hiszen, mint mondta, addigi kudarcai miatt sokat tépelődött azon, vajon mi lehet az oka, hogy a tábornagy annyira közömbös a szóban forgó ügyet illetően. Minthogy azonban talán már első próbálkozása előtt, de legkésőbb első személyes bejelentkezésekor értesítette Pálffyt jövetelének okáról, immár nem tehetette meg, hogy szót se ejtsen az állítólag nála lévő iratokról. Beszélgetésük során a levelek mellett arra is kitért, hogy mit mondott neki Pelargus János, Forgách Simon kuruc tábornok bizalmasa a Rákóczi kíséretében lengyelországi emigrációba távozott kapitány,⁷ amikor a kötegni levelet Korponayék az osztrák kastélya melletti erdőben – ahová Géczy Julianna azért ment volna ki, mert Pelargus megfenyegette – huszonnyolc „erős legény” által kísérve átadta neki, azzal a megbízással, hogy juttassa el azokat Ráday Pálnak, a többi címzethez való továbbítás végett. (Ráday ugyanis akkor már eltávozott a megyéjéből, Nógrádból az országgyűlés színhelyére, Pozsonyba, ahová a titkos küldetésben eljáró megbízott természetesen nem követhette.) Elmondása szerint Ebeczky Sámuel, Bercsényi Miklós kuruc főgenerális titkára – egyébiránt Korponayné volt szeretője – biztosította Rákóczit és Bercsényit arról, hogy megbízhatnak Géczy Juliannában, mert titokban az ő oldalukon áll. Ezért szemelték volna ki az asszonyt a levelek továbbítására, amelynek teljesítése esetén jutalmat is kilátásba helyeztek számára. A küldemények átadását megelőzően azonban a titkos fejedelmi megbízott megeskette arra, hogy valóban Rádaynak fogja átadni a leveleket. E feladatának véghez vitele után Pelargusnak a pillanatnyilag Kamiencie Podolskiban tartózkodó Rákóczi utasítása értelmében Temesvárra, az ottani

⁷ *Thaly Kálmán*: II. Rákóczi Ferencz kora a gr. Csákyak, Szepes vm. és a b. Palocsay-család levéltáraiban. II. Századok 7. (1873) 112.; *Hopp Lajos*: A Rákóczi-emigráció Lengyelországban. Akadémiai, Bp., 1973. (Irodalomtörténeti Füzetek 80.) 24.

pasához kellett mennie, szintén némely „bádogskatulyába” zárt levelekkel,⁸ mert – amint híresztelte – a Porta katonai segítséget ígért a fejedelemnek. A vallomás szerint Pelargus azt is tudni vélte, hogy a porosz király szép ajándékot, a francia uralkodó pedig pénzt, fegyvert és katonai egyenruhákat küldött támogatás gyanánt Rákócziak. Állítólag magától a fejedelemtől értesült arról, hogy XIV. Lajos mindezen felül azt is megüzente: mihelyst békét köt Nagy-Britanniával és Hollandiával, a császár kénytelen lesz megtapasztalni, hogy mit is jelent számára ez a békesség. Azt is híresztelte Pelargus, hogy ő maga hétszázadnyi jól felfegyverzett katonával érkezett Lengyelországból, akik immár szétszéledtek Magyarországon rabolni, fosztogatni és Rákóczi hűségére hódoltatni.

A Korponaynéak átadott levelek között egyébként, a vallomás szerint, a Rádaynak szólókon kívül Sréter János egykori kuruc brigadérosához és tüzérségi főinspektorhoz, Török Andrásához, Rákóczi volt főudvarmesteréhez, Török Istvánhoz,⁹ talán Semsey Miklós kuruc főstrázsamesterhez,¹⁰ Keczer Sándorhoz, a szabadságharc államának Gazdasági Tanácsa eperjesi adminisztrációjának tanácsosához, Ebeczky István volt ungvári kommandánshoz, kuruc főstrázsamesterhez, Czelder Orbán kuruc brigadérosához, Eszterházy Dániel korábbi kassai kuruc főkapitányhoz, Winkler Vilmos egykori árvai kuruc kommandánshoz, Náray László hajdani kassai kuruc kommandánshoz németül, Jean-François Rivière lengyelországi emigrációból Magyarországra visszatért francia származású tüzérezredeshez franciául írott, valamint még egy, ismeretlen személynek címzett levél volt.¹¹ Az Eszterházy Dánielé, a Török Istváné, a Sréter Jánosé és az Ebeczky Istváné tartalmában állítólag a Rádaynak szóló levélhez hasonlított, míg Keczer borvásárlással bízta meg Rákóczi, a Semseyé, Czelderé és Winkleré pedig csak röviden utasította a címzetteket, hogy – ígéretüknek megfelelően – álljanak készenlétben a majdan titokban visszatérő kuruc emigránsok fogadására, és megfelelő körülményekkel szerezzenek további társakat az újból kirobbantandó fegyveres felkeléshez. Pelargus a felsoroltakon kívül állítólag még Sennyey¹² számára is hozott egy csomag levelet. Géczy Julianna saját elmondása szerint – minthogy nem állt szándékában a leveleket Rádaynak átadni, de a császáriaknak sem, attól tartva, hogy esetleg rá nézve is terhelő információkat tartalmazhatnak – három nap múlva valamenynyit felbontotta, s közülük (minthogy idegen nyelven nem értett) csak a magyarul írottakat olvasta el. A Rádaynak szólóak között öt titkosírásra bukkant. Ezeket

8 MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 91r.

9 Talán ahhoz, aki – esetleg csak színleg – már 1709 novemberében az uralkodó hűségére tért, vagy aki 1711. január elején Sztropkón kapitulált. Ld. *Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár.* S. a. r. Mészáros Kálmán. História–MTA TTI, Bp., 2005. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 8.) 439. 1714. szeptember 22-én Győrben tett vallomásának jegyzőkönyve szerint viszont a Török Istvánnak szóló levelet nem látta Korponayné. MNL-OL Mf. C 1190 nr. 8153.

10 A szövegben ugyanis Semsey László szerepel (ld. MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 20r), ami talán tévedés, mert *Heckenast G.*: i. m. (9. jz.) összeállításában ilyen keresztnévvel Semsey nem szerepel.

11 Egy Guari (esetleg Góri) nevű személyt említ még a forrás. MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 20r.

12 Vélhetőleg Sennyey István báró, kuruc altábornagy, volt munkácsi főkommandáns.

kívül huszonnégy „F. R.” [= Franciscus Rákóczi] kézjegyű árkust is talált, amelyek külső szélén Krucsaynak (nyilván Istvánnak, Rákóczi lengyelországi emigrációban tartózkodó pénzügyi megbízottjának) a neve vagy aláírása szerepelt. Vallatása idején Korponayné Ráday levele tartalmának már csak egyik részletére emlékezett: a vége felé állítólag az állt benne, hogy mihelyt értesül Rákóczi Erdélybe érkezéséről, a hozzá elküldött, biankón aláírt árkusokat állítsa ki és pecsételje le a fejedelem nála lévő pecsétjével, majd az így elkészített dokumentumokat adja oltalomlevél gyanánt azoknak, akik hajlandók csatlakozni az újabb mozgalomhoz, nehogy a majdani felkelők kárt tegyenek a jószágukban.¹³ Nógrád vármegyei tanúk szerint Korponayné egy ízben füleki otthonában, ebéd közben, afféle jól értesültként, sokat sejtetően utalt a tudomására jutott hírekre, amelyek alapján vendégeinek jelentős összegben fogadást ajánlott arra vonatkozólag, hogy nemsokára már csak azoknak lesz nyugta Magyarországon, akik újra felkelnek az uralkodó ellen. Látogatóinak elmondta azt is, hogy a török szultán is készülődik a császár ellen, ami szintén az itthoni békét veszélyezteti.¹⁴

Pálffy János, aki mindazt feljegyezte, amit Korponaynéől hallott – azok nevével együtt, akik Rákóczi állítólagos leveleinek címzettjei voltak –, persze nem érte be ennyivel; látni akarta a leveleket is. Géczy Julianna – állítása szerint azért, mert ekkor már nem a tábornagnak kívánta megmutatni azokat – hirtelenjében azt mondta, hogy Peter/Pierre Joseph de Viard császári generálishoz juttatta el a leveleket.¹⁵

Ezt követően Korponayné valóban hozzálátott újabb elgondolása megvalósításához. Egy Strauss nevű bécsi ágenssel az uralkodóhoz címzett beadványt készített, amelyhez de Viard és Wilhelm von Löffelholz császári tábornokoktól kért ajánlást. Nem győzván azonban kivárni a választ, Smidek András Zólyom vármegyei főispánnak (akivel azonos szálláson lakott Pozsonyban)¹⁶ is elmondta, hogy milyen levelek vannak a birtokában, egyúttal a segítségét kérve olyan közbenjáró megtalálásához, aki kijárná számára az uralkodói audienciát. Smidek megígérte, hogy Zinzendorf/Sinzendorf gróf főkomornyik¹⁷ segítségével megszervezi ezt. Időközben azonban az a meghökkentő hír jutott Smidek fülébe, hogy II. Rákóczi Ferenc néhány emigráns társával másnap érkezik Pozsonyba, mert királyi kegyelemben részesültek. Korponayné megrettent, hogy a kétkulacsossága lelepleződik. Attól félt, a fejedelem Pálffy Jánostól értesülhet majd arról, hogy mit tervez a többek között Rákóczi által írt levelekkel.¹⁸ Kétségbeesésében este bezárkózott a szobájába, s miután két-három

13 MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 91v–92r.

14 Uo. fol. 39v–40r.

15 Ráday-lt. C–64 IV. g/9. sz. fol. 4v.

16 MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 53r.

17 Max Albrecht vagy Philipp Ludwig von Zinzendorf gróf, netán Sigmund Rudolf von Sinzendorf gróf, akik közül az utóbbi 1714-ben császári főkamárás volt. *Rosina Topka: Der Hofstaaat Kaiser Karl VI. Diss.* Wien, 1954. 62. (A szerző, tévesen, a Zinzendorftól pusztán a Sinzendorf névváltozatának tekinti – uo. 171. –, pedig valójában két külön családról van szó. Ld. *Constantin Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich.* Theil 60. K. u. K. Hof- u. Staatsdruckerei, Wien, 1891. 160–167.)

18 Ráday-lt. C–64 IV. g/9. sz. fol. 5r.

levelet átolvasott, a gyertya lángjával állítólag elégette azokat.¹⁹ Mint vallotta, a legtöbbjük Ráday Pálnak írt válasz volt. Mielőtt ezeket megsemmisítette – ahogy ő írta később: „elsikkasztotta”²⁰ – volna, mindhármat lemásolta. Akadt köztük, közéljük becsatulva, titkosírással készült irat is, amelyet a francia királytól származó levél másolatának vélt. Majd pedig értesítette Smideket, hogy részéről immár nem aktuális a királyi audiencia. Mihelyt kiderült azonban a Rákócziék Pozsonyba érkezésével kapcsolatos hír hamis volta, már megbánta a levelek elégetését. Ezek után legfeljebb annak örülhetett, hogy legalább kettőt megőrzött közülük, meg hogy nála voltak az általa lemásoltak is.²¹ Kapzsisága mégsem hagyta nyugodni. Ha a leveleknek az uralkodó előtt való bemutatása szándékáról le kellett is tennie, az írásos folyamodást – eddigi válasz híján – érdemesnek találta megismételni. Ezért bécsi ágensével íratott egy újabb kérvényt, amelyhez ezúttal Keresztély Ágost bíboros-prímástól kért ajánlást. Ebben megemlítette egykori löcsei szolgálatát (tudniillik a városnak Andrassy István által 1710. február 14-én a császáriak kezére juttatásában játszott szerepét),²² miközben homályosan célzott a kezébe került levelekre is.²³ Közben azonban mégis sor került a Smidek segítségével szervezett audienciára, ha nem is közvetlenül az uralkodónál, hanem egyik legbefolyásosabb bizalmasánál, Rocco Stella grófnál,²⁴ aki a beszélgetésnél jelen lévő Koháry István országbíró kézbénulása miatt²⁵ helyette jegyzőkönyvet vezető Smidek latin–magyar tolmácsolásával tudakozódott a levelekről (Korponayné ugyanis se latinul, se németül nem tudott).²⁶ Az asszony a nála lévőket átadta Stellának, aki rögtön latinra fordíttatta azokat, a többről pedig – nem mervén bevallani a megsemmisítésüket – őt is úgy tájékoztatta, hogy Viard-nál vannak. Minthogy azonban a királyhoz is eljutott a levelek híre, az uralkodó Pálffy-nak fejezte ki méltatlankodását azért, amiért nem sikerült visszaszerezni azokat a tábornoktól. Ezért a bán üzent a titkárával Géczy Juliannának, hogy haladéktalanul ho-

19 MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 53r. (Bacs/zkó Mihály, Moson vármegyei alispán vallomása. [Magyar]óvár, 1713. jún. 30.)

20 MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 44r.

21 Bár 1712. szeptember 4-én Rákóczi egy francia nyelvű levélben Klement János Mihály nevű diplomatájának azt állította, hogy a szatmári megállapodás óta egyetlen levelet sem írt Magyarországra – vö. Actenstücke zur Geschichte Franz Rákóczy's und seiner Verbindungen mit dem Auslande. Hrsg. Joseph Fiedler. II. K. u. K. Hof- u. Staatsdruckerei, Wien, 1858. (Fontes rerum Austriacarum 2/17.) 403. –, az egyik ilyen levél másolatát ld. MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 41r–43r. A Rákóczi híveinek szóló, latin nyelvű, s állítólag eredetileg a fejedelem által aláírt levél másolata nem Korponayné kézírásával készült.

22 II. Rákóczi Ferenc utóbb írt visszaemlékezéseiben tévesen 1709-re tette Lőcse átadását. Ld. II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig. Ford. Vas István, jegyz. Köpeczi Béla. Akadémiai, Bp., 1978. (Archivum Rákócziánium III/1.) 475.: 17. jz. Erre vonatkozóan ld. még *Markó Árpád*: Adalékok Lőcse kapitulációjának történetéhez, 1710. február 14. Századok 98. (1964) 176–200.

23 Ráday-lt. C–64 IV. g/9. sz. fol. 5v.

24 *Heinrich Benedikt*: Das Königreich Neapel unter Kaiser Karl VI. Manz, Wien–Leipzig, 1927. 234.

25 Koháry Eger 1687. évi ostrománál szerzett kézsérülést, ld. *Illéssy János*: Gróf Koháry István élete és munkái. Irodalomtörténeti tanulmány. Szödi, Karcag, 1885.

26 MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 51r és fol. 91r.

zassa vissza a leveleket, s juttassa el őket hozzá, majd magához rendelte az asszonyt, tőle megtudakolandó, hogy kivel küldte el azokat annak idején. A sarokba szorított Korponayné ekkor újabb hazugságba menekült. Ráfogta Borbély István nevű hű, de aligha különösebben okos emberére, hogy őt bízta meg a levelek kézbesítésével, akitől azonban állítása szerint valaki elvette azokat. (Borbélyt természetesen beavatta a tervébe, aki igen jelentős összeg kilátásba helyezése fejében – amelyből némi előleget meg is kapott – elvállalta e szerepet.) Pálffy persze kételkedett a férfi állításában, s miután akasztással fenyegette, Borbély mindent bevallott. Ezután a gróf újra az asszonytól érdeklődött a levelek hollétéről, aki csak annyit mondott, hogy messzire vannak, de ő hajlandó meghozni azokat. Ehhez azonban Pálffy nem járult hozzá, mondván, hogy maga kíván értük küldeni. Korponayné, hogy ezt elkerülje, azt állította, hogy apja, Géczy Zsigmond utasítása nélkül nem lehet hozzájuk jutni. Talán a valóságnak megfelelően, vagy csak azért, hogy eddigi magatartását elfogadhatóvá tegye a bán előtt, olyan célzást is tett, mintha a thökölyánus múlttal is rendelkező Géczy Zsigmond, Rákóczi volt ezereskapitánya, a Bercsényi-karabélyosok egykori ezredese²⁷ is érintett lenne az ügyben. Mire Pálffy azt mondta, hogy ha akadnának rá nézve terhelő adatot tartalmazó levelek, az olyanokat nyugodtan semmisítse meg Korponayné, s becsületszavát adta arra, hogy szükség esetén ő maga fog közbenjárni az uralkodónál a Géczy Zsigmond számára biztosítandó kegyelem érdekében. Azt is említette a bán, hogy Leopold Herberstein gróf, az Udvari Haditanács alelnöke már javasolta az asszony letartóztatását, de ő – tekintettel Korponayné személyére és családjára – lebeszélte erről. Géczy Julianna erre öt-hat hétnyi haladékot kért, azzal kecsegtetve a tábornagyot, hogy ez esetben további leveleket is tudna szerezni az emigránsoktól. Azt is elmondta neki, hogyan. Írna Rákóczinak, titkos hívének állítva be magát előtte, s úgy tájékoztatná, hogy bár ő továbbította a Rádaynak szóló leveleit a címzetthez, csakhogy a fejedelem volt kancellárja átadta azokat az uralkodónak. Ezért nyugodtan küldjön neki ezután is bizalmas tartalmú írásokat, híveihöz való továbbítás végett. Arra is gondolt, hogy kapcsolatba lépne Ebeczky Sámuellel, a Rákóczi mellett tartózkodó fejedelmi udvari titkárral azért, hogy ha segíteni szeretne rajta, legalább másolatban küldje el neki Rákóczi néhány levelét. (Itt feltehetőleg – ha egyáltalán voltak ilyenek – a megsemmisített írások fogalmazványára, illetve másolatára gondolt.)

A gróf azonban elhárította ezt az ajánlatot, arról biztosítván az asszonyt, hogy egyáltalán nincs szükség újabb levelekre, elegendő előadnia az eddigieket. Ez az addig a pozsonyi Pálffy-palota zöld szalonjában folyó társalgás – a nyugodtabb és bizalmasabb beszélgetés érdekében – az úgynevezett sárga szobában²⁸ folyta-

27 *Mészáros Kálmán*: II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai. A kuruc katonai felső vezetés létrejötte és hierarchiája 1703–1711. Argumentum, Bp., 2006. (A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Könyvtára) 22–23.; *Thaly K.*: II. Rákóczi Ferencz kora i. m. (7. jz.) 113.

28 Ennek az 1637 után, Pálffy Pál gróf, Pozsony vármegyei főispán (1649–1654 között nádor) által Giovanni Battista Carlone és Johann Alberthal tervei alapján, az ún. Váralján, a mai Zámocká ulica közelében emelt kerti épületnek (*Štefan Holčík–Ivan Rusina*: Bratislava alt und neu. Ein Bild-Kunstführer. Tatran, Bratislava 1987. 361.) mára már lényegében csak a Szórád utca és a Vár út közötti lépcsőfeljáróra áthelyezett főkapuja maradt ránk. *Ján Lacika*: Bratislava. DAJAMA,

tódott, ahol az asszony megkérdezte, hogy mire számíthat a levelek bemutatása esetén, s mire akkor, ha elsikkasztja azokat? Az első lehetőség kapcsán Pálffy nagy jutalommal kecsegtette, a második esetén viszont előbb a jobb keze, majd a feje „elütésével” fenyegette meg. A beszélgetést ezen a ponton megszakította egy, a bánhoz váratlanul betoppanó püspök megérkezése, aki miatt Korponayné várakozni kényszerült. A főpap távozása után a gróf újra bement az asszonyhoz, akit ismét a levelek hollétéről faggatott.²⁹ Géczy Julianna ezúttal azt mondta, hogy a sógoránál, Vattai Istvánnál³⁰ vannak, s az apját a szállásáról kell értesítenie azért, hogy hozzájuk lehessen férni. Pálffy azonban egyelőre nem engedte el, hanem rendelkezésére bocsátva a saját íróasztalát, arra utasította, hogy nyomban írjon az apjának. A mindinkább valótlan állításai foglyává váló Géczy Julianna annyira zavarba jöhetett, hogy kevéssel utóbb, immár a szállására érve, nem tudta felidézni, mit is vett papírra a gróf íróasztalán. Ezért aztán – állítólag attól tartva, hogy esetleg bajt hozhatott Géczy Zsigmondra – röviden a saját lakhelyéről is írt az apjának, mégpedig azt, hogy meneküljön, amerre csak tud. (Ezt a levelet egy Kovács Mátyás nevű, poltári illetőségű emberével küldte el.) Valóban létezik arra vonatkozó adat, hogy Géczy Zsigmond 1712-ben Lengyelországba menekült, mert megvádolták, hogy levelezés útján kapcsolatot tart Rákóczival.³¹ Eközben Pozsonyban már a lánya is a szökésre gondolt. Mielőtt azonban egy felfogadott kocsissal a közeli Máriavölgybe vitette volna magát, Stella gróf hívatta, aki arról tájékoztatta, hogy a király utasította Illésházy Miklós magyar kancellárt, hogy mielőbb szülessen döntés Korponayné kérvényéről. Géczy Julianna ezért előbb még a kancellárhoz ment megköszönni a jóindulatát, s csak azután vette Máriavölgy felé az útját. Odaérve nyomban Szilézia felé, a lengyel határ irányába szeretett volna továbbindulni, de annak a kocsisnak, aki erre az útra vállalkozott, három napra lett volna szüksége ahhoz, hogy a lovakat és a szekeret előkészítse. Ezalatt azonban Korponayné letett a tervéről, állítólag azért, mert úgy gondolta, hogy nem asszonynak való a bujdosás. Helyette megüzente Pálffynak, hogy Máriavölgyben tartózkodik, s oda várja a gróf utasítását. Megírta neki azt is, hogy mit tett a levelekkel.

Válasz helyett Pulyai János, a bán titkára érkezett meg hozzá még aznap este tizenkét dragonyossal, akik másnap immár fogolyként kísérték Korponayné a tábornagy vöröskői várába.³² Magyaróvárt történő elzárását követően Győrben való perbe fogására és kihallgatására 1712. szeptember 1-jén utasította az uralkodó a Magyar Kancellária útján a Koháry István gróf altábornagy, Hont vármegyei főispán elnöklete alatt működő bíróságot, amelynek tagjai Nádasdy Tamás gróf, Somogy vármegye főispánja, Sándor Gáspár báró, (Felsőbüki) Nagy István or-

Bratislava 2000. (Ismerjük meg Szlovákiát) 140. Ld. továbbá *Fundarek Anna*: Pálffy Pál építkezései. Sic itur ad astra 15. (2003) 1. sz. 15. (Bél Mátyásra hivatkozva), 26–30.

29 Ráday-lt. C–64 IV. g/9. sz. fol. 7r.

30 Vattai István volt ajnácskői kuruc várkapitány, aki miután feladta a várat, hűséget esküdött az uralkodónak. *Heckenast G.*: i. m. (9. jz.) 451.

31 Actenstücke zur Geschichte Franz Rákóczy’s i. m. (21. jz.) II. 403. (239. sz. levél.) Erre hivatkozik *Köpeczi Béla*: A bujdosó Rákóczi. Akadémiai, Bp., 1991. 111.: 109. jz. is.

32 Ráday-lt. C–64 IV. g/9. sz. fol. 8r.

szágbírói ítélmester és Meszlényi János Győr vármegyei alispán voltak.³³ Ezt követően kezdődött a hosszan tartó pere, amelynek befejeztével hűtlenség vádja alapján megkínzás utáni fővesztésre ítélték. Kivégzésére 1714. szeptember 25-én, szintén Győr város piacán került sor.³⁴

A Korponayné ügyében eljáró bíróság bizonyos jelek szerint nem végezte teljesen zavartalanul a munkáját. Koháry István és munkatársai legkésőbb 1714. szeptember elején alighanem Bécs (az udvar és az annak akaratát közvetítő Magyar Kancellária) nyomása alá kerültek. A császárvárosban valószínűleg türelmetlenkedtek a per elhúzódása miatt,³⁵ miközben a bírák feltehetőleg különböző hazai törvényekre hivatkozva vonakodtak gyorsabban és esetleg kizárólag saját hatáskörben eljárni az általunk részleteiben nem ismert, de bizonyára a vádlott javaival kapcsolatos ügyekben.³⁶ Az (is) okot adhatott a nézeteltérésre, hogy hűtlenségben csak a király és tanácsa együttesen marasztalhatott el valakit,³⁷ továbbá nemes személyt szerintük nem lehetett megkínózni,³⁸ ezért a győri bíróság eleinte talán vonakodott ilyen ítéletet hozni. Fenntartásaikat tudatták Illésházy Miklós magyar kancellárral, arra kérve őt, hogy közvetítse az uralkodóhoz a véleményüket. A kancellár azonban nem tartotta megalapozottnak a kifogásaikat, ezért nem teljesítette a kívánságukat, ehelyett arra buzdította őket, hogy amennyiben bíznak fenntartásaik jogi megalapozottságában, írják meg azokat közvetlenül a királynak.³⁹ Az ítélet és végrehajtása végül aztán az udvar szándékának megfelelően alakult, még ha nem szolgált is mindenki meglelégedésére.⁴⁰ Talán a továbbra is élő fenntartások miatt született meg az akkor üléselő országgyűlésen a 7. törvénycikkely 9. paragrafusára, amely a jövőre nézve a hasonló eseteket illetően immár úgy rendelkezett, hogy amennyiben valaki az uralkodó iránti hűségéből azt jelentené – amit egyébként is kötelező megtennie –, hogy nagy bajt okozható jelenségeket észlelt, de e cselekedet megtörténtét nem állította, s annak elkövetésével nem vádolt meg senkit, az ne bűnhődjék. A 8. paragrafusban viszont az alaptalanul rágalmozó számára az általa hamisan felrótt vétekért járó büntetést helyezték kilátásba.⁴¹

33 MNL-OL P 1511 Károlyi család nemzetségi levéltára, Idegen családok iratai lad. 83. (Az eredetiről 1727-ben készült másolat.)

34 *Gyergyay M.*: i. m. (6. jz.) 39.

35 MNL-OL Mf. C 1190, szám nélkül [8151.]: „[...] eő Felsége parancsolattyában fel vagyon téve, az Diaeta [amely 1714. szeptember 8-án kezdte meg munkáját] előtt szakadgyon vége az [...] dolognak”.

36 A (Magyar) Kamarát több levél is említi, mint olyan hivatalt, amelynek az uralkodó ezzel az ügygel kapcsolatos utasítást küldött. Uo., szám nélkül [8151.], ill. nr. 8749. és MNL-OL P 398 Károlyi család, Missiles 89. cs. fól. 40.747 (Koháry István Barkóczy Györgyné Koháry Juditnak. [Magyar]óvár, 1713. február 10.)

37 Uo. nr. 8182., amely II. Ulászló ezt tartalmazó I. dekrétumának (1492) 13. törvénycikkelyére, valamint az ilyen vád alapján elkobzott jószágokra vonatkozó 1559:49. tc-re hivatkozik.

38 *Thaly K.*: A lőcsei fehér asszony i. m. (3. jz.) 464. Kivéve éppen a felségsértés esetét.

39 MNL-OL Mf. C 1190 nr. 8150. (Illésházy Miklós Koháry Istvánnak. Bécs, 1714. szept. 5.)

40 Uo. nr. 8152. (Koháry István Illésházy Miklósnak. Győr, 1714. szept. 25.)

41 Magyar törvénytár. 1657–1740. évi törvénycikkek. Ford. Kolosvári Sándor–Óvári Kelemen, jegyz. Márkus Dezső. Franklin, Bp., 1900 (Magyar Törvénytár 1000–1895) 440.

Nem tudjuk, hogy mi volt Pálffy János véleménye a Korponaynéval szemben megfogalmazott vádat és az azzal kapcsolatos ítéletet illetően, de sejthetjük. Úgy tűnik, a tábornagy csak a fentebb bemutatott pozsonyi tartózkodás idején játszott szerepet a Géczy Juliannával kapcsolatos ügyben. Ez az egy-két, önmagában nem is különösebben jelentős epizód mégis enged némi betekintést abba, hogy miként viszonyult a bán a kuruc emigránsokkal való kapcsolattartás gyanújába kerülő egykori rákócziánusokhoz, akik időközben elfogadták a király által felkínált amnesztiát. Úgy tűnik, mintha Pálffy eleinte nem is kívánt volna tudomást venni a gyanúra okot adható levelekről, hiszen betegségére hivatkozva kifejezetten halogatta a Korponaynéval való találkozást. Ez odáig ment, hogy már az asszony is furcsállotta. Lehet persze, hogy a főparancsnoknak szüksége volt néhány napra ahhoz, hogy végiggondolja, mit is tegyen. Majd amikor már nem térhetett ki, továbbra sem sürgette az állítólagos levelek visszaszerzését, mindaddig, amíg csak a király hangot nem adott értetlenségének azok vissza nem kerülése miatt. Ezt követően Pálffy már végképp nem maradhatott passzív, ám a tábornagy még ekkor is felvetette akár egyik-másik terhelő tartalmú levél megsemmisítésének a lehetőségét is, meg azt, hogy szükség esetén személyes befolyását is latba veti az uralkodónál Géczy Zsigmond érdekében. Elgondolkodtató az is, hogy vajon miért jegyezte fel különös gonddal a Korponayné állítása alapján az emigránsokkal kapcsolatot tartó személyek nevét, ha semmi jele nincs annak, hogy továbbította volna ezeket az információkat. De talán még ennél is figyelemre méltóbb, hogy a levelek hollétét illetően mindig más magyarázattal szolgáló asszonyt, akire pedig nyilván már jó ideje gyanakodhatott – hiszen iránta való bizalmatlanságának több jelét is adta –, nem tartóztatta le mindaddig, amíg nem értesült a levelek megsemmisüléséről. Hiszen ekkortól kezdve már nem kellett terhelő bizonyítékoktól tartani, ilyenek híján pedig az elkerülhetetlen per során arra volt a legnagyobb esély, hogy az asszony által teendő, bármilyen tartalmú vallomást egyszerűen csak egy notórius hazudozó állításaként fogják értékelni. Talán nem egészen indokolatlan feltételezni, hogy az ítélet meghozatala, majd végrehajtása után nagy kögördülhetett le Pálffy János szívéről,⁴² bizonyára azonban nem csak az övéről.

Korponayné pozsonyi jelentkezésekor még csak alig egy év telt el a szatmári egyezmény aláírása óta, amelyről akkor még senki nem tudhatta, hogy mennyire lesz időtálló. Annál inkább élt mindkét oldalon a gyanú, amelyet – minden jóakarattal ellenére – már csak a múltban gyökerező előítéletek sem hagytak kihunyni. Azok a levelek, amelyekről a haszonleső Géczy Julianna többeknek is említést tett,⁴³ könnyen veszélybe sodorhatták az akkor még törékeny bizalmat, ráadásul az új korszak nyitányának szánt országgyűlés idején, s azon belül is éppen a királykronázás felemelő pillanataiban.⁴⁴ Ugyan ki másnak állhatott inkább érdekében, hogy

42 Pálffy ugyanis ezt írta erről 1712. szeptember 27-én Vöröskőről keltezett levelében Károlyi Sándornak: „Igen jólesett, hogy Korponayné dolgában commissio instituáltatott [...]” MNL-OL P 398 122. cs. fol. 54.601.

43 Erre vonatkozólag ld. az 1712. november 2-án Füleken lezajlott kihallgatás jegyzőkönyvének vallomásait: MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 37r–38r.

44 Korponayné kezéhez – saját állítása szerint – 1712. május közepe táján, de mindenképpen 21-e előtt jutottak az inkriminált levelek (ld. MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 91r), s Pálffynak is azt mond-

a sok vesződéssel és személyes kockázatvállalással nagy nehezen, a kölcsönös kételkedés közepette tető alá hozott békességet, benne az ország önállóságának az adott lehetőségek határáig való biztosítását megmentsse a zátonyra futástól, mint éppen Pálffy Jánosnak?

A magyarországi császári főparancsnok az I. József halála (1711. április 17.) következtében várható bécsi udvari változások miatt aggódott a még épp hogy csak tető alá hozott szatmári egyezmény sorsát illetően.⁴⁵ A továbbiakban aztán már nemcsak ő, hanem a megállapodás kidolgozásában részt vevő tárgyalópartnerre, Károlyi Sándor is féltette az egyezmény tiszteletben tartását. Az utóbbi egyik-másik, a szabadságharc során mindvégig királyhűnek maradt magyar nagybirtokos aknamunkája miatt gyanakodott,⁴⁶ akik nem értettek egyet azzal, hogy a volt kurucok az amnesztia mellett a javaikat is megtarthassák, amelyek némelyikére ők vetettek szemet. Magatartásuk annál több aggodalomra adhatott okot, mert e szándékuk egyáltalán nem számított újnak ekkor, hiszen ezt képviselték már 1709-ben Pozsonyban, az ott ülésező országgyűlésen is.⁴⁷ Pálffy János meggyőződésén kívül talán mindezen körülmények is közrejátszhattak abban, hogy még az elvbarátai közé számítható Károlyi Sándor előtt is hitelteleníteni igyekezett az újabb kuruc szervezkedéssel kapcsolatos híreket,⁴⁸ akit már csaknem két évvel Korponayné ügyének befejezése után is így biztosított: „Azon feslett [...] asszonyember miatt esett confusió amidőn előfordulna, léssen gondom reá.”⁴⁹

ta, hogy pünkösdhétfőn – ami akkor május 16-ára esett (ld. Oklevéltani naptár. Szerk. Szentpétery Imre. MTA, Bp., 1912. 68.) – kereste fel őt Pelargus (MNL-OL E 162 nr. 225. fol. 20v). A királykoronázás pedig május 22-én volt.

45 „Adja Isten, legyen már egyszer országunknak az hosszas háború után kívánt csendessége. Csak az udvari változások (kit egyébaránt nem remélek) valamit ne okozzanak” – írta Debrecenből 1711. május 2-án Csáky Imre kalocsai érseknek. *Bunyitay Vincze: A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig*. IV. Vest, Nagyvárad/Oradea, 2002. (reprint; eredetileg: Debrecen, 1935.) 424.

46 „[...] az magunk résziről való magyar úri és fő rendek, kivált a kik a fölséges császár hivségében megmaradtak volt és sok károkat vallottak, nagyon sajnállották a generális amnistiát, az mint-hogy némelyek már el is kezdették volt az Dunán tól s innét való földön, mind törvénnel, mind törvénytelenül via facti persecutióját az reunitusoknak.” Gróf Károlyi Sándor önéletírása és naplójegyzetei. I. Kiad. Szalay László. Heckenast, Pest, 1865. (Magyar Történelmi Emlékek 4.) 103. Valószínűleg a magyar kancellár, a nádor és az országbíró magatartása kelthette fel Károlyi gyanúját. Ld. *Jedlicska Pál: Eredeti részletek a gróf Pálffy-család okmánytárához 1401–1653 s a gróf Pálffyak életrajzi vázlatai*. Stephaneum, Bp., 1910. 527.

47 Angol diplomáciai iratok II. Rákóczi Ferenc korára. Kiad. Simonyi Ernő. MTA, Bp., 1877. (Archivum Rákócziánium II/3.) 432., 445–446.

48 „Az újonnan költött gaz híreknek folytatásán is csudálkozom [...], mert Cassa táján eő Felségének alkalmas hadai lévén, örömet látnám, miképpen penetrálhatna két-háromszáz lappangó kurucz Lengyelországból, és ámbár penetrálna is [...], ott kevés marháat kaphatna, tavaly harmadéve, s ezidén is eldögölvén a Felföldön nagyobb részt, kiváltképpen a szarvasmarha. Minden postán veszek atájáról leveleket, legkisebb olly hírről is emlékezetet nem tesznek, csak némelly, újságot kívánó, s más becületit kisebbiteni igyekező elméktől származnak effélék, és így hitelt sem kell adni nekik, sőt, nem is méltó csak beszélenni is. Meg kellene az ollyakat büntetni, végire járván, ki légyen, tudom, supersedeálnának a mendemondátul.” MNL-OL P 398 122. cs. fol. 54.603 (Pozsony, 1712. okt. 3.)

49 Uo. fol. 54.652 (Temesvár, 1716. szept. 29.)

Pedig éppenséggel lehetett valóságmagja a Géczy Julianna által előadottaknak, hiszen 1711 őszén Bercsényi Miklós Magyarországra küldte Jávorka Ádám, Pelargus János, Pollereczki Mihály és Pongrácz János lengyelországi emigráns kuruc tiszteket azzal a megbízással, hogy szervezzenek egy újabb felkelést.⁵⁰ Ennek kudarcára utalva írta Pálffy Károlyi Sándornak 1714 szeptemberében: „Igenis Urban Czelder [Czelder Orbán] és az semmirekellő gaz vén Pongrácz [János] forlaltak magokban a nemesség és papjaink ellen való feltámadást, de nem arumpálhatott [törhetett felszínre], zöldgyében megfojtatott; az első, feles társaival, már kézben vagyon, a másik elabált [elszökött].”⁵¹

Pálffy Jánosnak a „lőcsei fehér asszony” ügyével kapcsolatos magatartása a tábornagy politikai felfogása természetes következményének tűnik, aki minden olyan akadályt igyekezett elhárítani, amely a nagy elszántsággal, időnként nem kevés taktikázással és sok fáradtsággal közmegelegedésre, nagyrészt általa létrehozott szatmári egyezményben foglaltak érvényesülését kockáztathatta volna. Ez is elmélyíthette a kurucok javaira ácsingózó Illésházy Miklós magyar kancellár iránti ellenszenvét,⁵² mint ahogy 1711 májusában felháborodottan megfenyegette Munkács kuruc védőit, akiknek magatartását a dolog esélytelensége miatt⁵³ értelmetlennek, a megállapodás foganatosítása szempontjából pedig veszélyesnek ítélte, amiért még hetekkel Szatmár után sem nyitottak kaput a császáriak előtt.⁵⁴ A gróf soha nem ingott meg a király iránti hűségében, e politikai meggyőződését azonban nem elvakultan, hanem az övétől eltérő felfogást vallók iránti érzékenységgel képviselte. Magyarországi főparancsnoki minőségében több ízben is jóindulatúan

50 *Baksay Zoltán*: Czelder Orbán, a Rákóczi-szabadságharc brigadéros. Századok 91. (1957) 767–770. Czelder Orbánt már a szervezkedés kezdetén elfogták, és 1714 őszén Kassán lefejezték, Pongrácz Jánosnak viszont sikerült visszamenekülnie Lengyelországba. *Thaly K.*: II. Rákóczi Ferencz i. m. (7. jz.) 110–113.

51 MNL-OL P 398 122. cs. fol. 54.622 (Pozsony, 1714. szeptember 13.)

52 *Zachar József*: A szatmári béke szorgalmazója: gróf Pálffy János tábornagy. In: „... Kedves hazám boldogulása munkáját kezébe adom...” Történészek a szatmári békéről: „árulás vagy reálpolitikai lépés.” Szerk. Takács Péter. Nyíregyháza, 2003. 59.

53 Ebergényi László császári altábornagy 1711. május 17-én Debrecenből Károlyi Sándornak írt levele szerint: „Nagyobb oka van Pálffy [János] Uramnak [...] Munkách alá való menetelre, mint ökegyelmének [ti. Sennyey István munkácsi parancsnoknak] az deffenzióra, csak azért is, hogy látja: az egész ország és statusok meghajúltak s contentussok az fölséges Austriai Ház kegyes resolútiójával, hadok nincsen se mezőben, se másutt, segítséget nem várhatna, s ha várhatna is, nem jühetne annyi, a ki mostani országunkban való népünkkel bírhatna, s ötet/öket [?] ottan manuteneálhatná. [...] S mégis ökegyelme his circumstantiis látván veszedelmet, egy Munkáchcsal mind az öfelsége gratiáját megveti, s mind pedig az statusoktól s országtúl Munkáchot s magát separálni kívánván [...], mintha ökegyelme volna legfőllebb való s okosabb az több, hazának jót kívánó magyaroknál.” Bene regi – a király javára. Ebergényi László császári altábornagy szerepe a szatmári békekötésben. Ebergényi László válogatott levelei és Bivolínyi István töredék naplója (1710–1711). S. a. r. Mészáros Kálmán, ford. Bánkúti Imre. Nap, Bp., 2010. (Rákóczi Források) 131.

54 Amint Károlyi Sándor közvetítéséből tudható, amikor Munkács kuruc őrségének tagjai „Magokat [...] declarálták, hogy sem kurucok, sem confederatussok, kire az Méltóságos Generalis [ti. Pálffy János] megígérte: nem is úgy fog velek bánni, az mint azokkal tartotta az cartella, hanem mint tolvajokkal – akasztófa, karó, etc. [...]” Uo. 141.

sürgette Ráday Pál Lengyelországból való hazatérését, mert a határidő lejárta miatt nem kívánta megfosztani a fejedelem kancellárját a szabadságharc emigránsaira vonatkozó amnesztia kínálta lehetőségétől.⁵⁵ Siegbert Heister, az 1704 elején magyarországi császári főparancsnokká kinevezett tábornagy bukását viszont csaknem kezdettől fogva kívánta, amiért az akadályozni próbálta, hogy Széchényi Pál kalocsai érsek közvetítői szándékból felvegye a kapcsolatot Bercsényi Miklós kuruc főgenerálissal,⁵⁶ továbbá mert az osztrák tábornok működése, pártállástól függetlenül, indokoltan váltott ki heves ellenérzéseket.⁵⁷

Pálffy János azon állítása, hogy „Akarom megmutatni [...], hogy igaz magyar vagyok, s nem kívánom e nemzetemet s hazámat conserválni, egyedül a csendességet országunkban siettetni és az ártatlan vér ontását is elkerülni”⁵⁸ a fentiek fényében nemcsak arra az időszakra tűnik érvényesnek, amikor mondta (tudniillik 1711 tavaszára), hanem évekkel későbbre is.

JÁNOS KALMÁR

JÁNOS PÁLFFY AND THE „WHITE LADY OF LŐCSE”

The paper analyses the role of Count János Pálffy, commander-in-chief of the imperial army in Hungary in the antecedents of the legal action against Julianna Géczy, Mrs. János Korponay (known as the „White Lady of Lőcse” after the roman of Mór Jókai) in 1712. She said that the leaders of the refugees of the succumbed war of independence (1703–11), led by the prince Francis II Rákóczi, sent letters in secret to her from Polonia, to deliver them to their sympathizers in Hungary. The woman however, hoping for some prize, decided to show these documents to Pálffy, who was at first slightly interested in these. Mrs. Korponay tried therefore to take her chance in the entourage of the emperor-king, stayed in Presburg on the occasion of the Hungarian diet. However, when she received the false information, that Rákóczi obtained pardon from the ruler, and he will come to the diet, she, to avoid the detection of her duplicity, committed the letters to the flames. This at the moment, when Pálffy, on the order of the king, became interested in the documents, offering to Mrs. Korponay the possibility to destroy the letters containing damning informations of her father, who participated as revolter in the war of independence.

The initially indifferent, later open-handed attitude of the commander-in-chief might be in connection with the actual political situation: Pálffy probably didn't want to risk the agreement and confidence, established in 1711 partly by him between the Viennese Court and the revolters with such a delicate matter. After this affair became public, his aim was to make the statements of Mrs. Korponay declared untrue.

55 Ráday-lt. C–64 IV. c/1. 57., 58., 59. sz.

56 *Jacobus Ferdinandus de Miller*: *Epistolae archiepiscoporum Georgii Strigoniensis et Pauli Colonicensis e comitibus Széchényi [...]*. I. Trattner, Pestini, 1807. 198–199.

57 „[...] nem bánám, ha valaki Heistert személyében derekassan meg-verné, de hogy Isten miatta ostorát sok szegény legény szoldátra, s ő Fölsége ártatlan szolgálaira eressze, nem kívánom.” Uo. 315.

58 Idézi *Lánczy Gyula*: *Válasz Thaly Kálmánnak „Széchényi Pál s a magyar nemzeti politika” című tanulmányomat illető észrevételeire*. Századok 16. (1882) 687.